

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-22](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-22)

УДК 911.3

Ярослава МОСКВЯК

<https://orcid.org/0000-0003-3147-0251>

e-mail: yaroslava.y.moskviak@lpnu.ua

Національний університет «Львівська політехніка»

МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Сучасними тенденціями розвитку туризму є відокремлення від класичного туризму новітніх, різноманітних видів і форм, які дозволяють збагатити дохід від туристичних послуг та створюють перспективи виходу на нові ринки, включаючи міжнародні. Ріст ринку туристичних послуг обумовлюється зростанням як попиту, так і ростом пропозиції. В основному, ріст пропозиції зумовлений розвитком підприємництва, спричиненим високим рівнем оборотності та рентабельності капіталу та конкурентним потенціалом. Серед нових форм і видів туризму, які підвищують соціально економічний потенціал держави, виокремлюється медичний туризм, основною метою якого є організація лікування громадян за кордоном. Сфера медичного туризму є важливою ланкою сфери послуг, яка відіграє значну роль у активізації торговельного балансу країни. З макроекономічної точки зору це зумовлено низкою факторів, таких як демографічні, глобалізаційні фактори та технологічні зміни. Метою є розкриття сучасного стану, організаційних аспектів функціонування медичного туризму як перспективного напряму діяльності туристичних підприємств в Україні. Відповідно до поставленої мети сформульовано завдання, які обумовили логічну структуру та послідовність їх вирішення:

- розкрити сутність та сучасні підходи до класифікації медичного туризму;
- охарактеризувати організаційно-управлінські аспекти медичного туризму в Україні;
- висвітлити соціально-економічну сутність медичного туризму;
- проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку медичного туризму в Україні та світі;
- розкрити організаційні аспекти медичного туристичного продукту та його ефективність для туристичних підприємств;

- виявити проблеми та окреслити перспективи розвитку медичного туризму в Україні.

Об'єктом дослідження є закономірності, кількісні та якісні показники функціонування медичного туризму в Україні та світі. Предметом дослідження є організаційні аспекти медичного туризму та медичного турпродукту для підвищення ефективності функціонування туристичних підприємств.

Ключові слова: медичний туризм, лікувальний туризм, санаторно-курортний, курорти, оздоровчий туризм, медицина, курорт.

Yaroslava MOSKVYAK

Lviv Polytechnic National University

MEDICAL TOURISM: CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT IN UKRAINE

Current trends in tourism are the separation from classical tourism of the latest, diverse types and forms, which can enrich the income from tourism services and create prospects for entering new markets, including international ones. The growth of the market of tourist services is due to the growth of both demand and supply. The increase in supply is mainly due to the development of entrepreneurship, caused by high levels of turnover and profitability capital, competitive potential. Among the new forms and types of tourism that increase the socio-economic potential of the state, medical tourism stands out, the main purpose of which is to organize the treatment of citizens abroad. The field of medical tourism is an important part of the service sector, which plays a significant role in enhancing the country's trade balance. From a macroeconomic point of view, this is due to a number of factors, such as: demographic, globalization factors, technological change.

The aim is to reveal the current state, organizational aspects of the functioning of medical tourism, as a promising area of tourism enterprises in Ukraine. In accordance with the set goal, the tasks were formulated, which determined the logical structure and sequence of their solution:

- to reveal the essence and modern approaches to the classification of medical tourism;
- describe the organizational and managerial aspects of medical tourism in Ukraine;
- to highlight the socio-economic essence of medical tourism;
- to analyze the current state and trends in the development of medical tourism in Ukraine and the world;
- to reveal the organizational aspects of the medical tourism product and its effectiveness for tourism enterprises;
- identify problems and outline prospects for the development of medical tourism in Ukraine.

The object of the study is the patterns, quantitative and qualitative indicators of the functioning of medical tourism in Ukraine and the world. The subject of the study is the organizational aspects of medical tourism and medical tourism product to improve the efficiency of tourism enterprises.

Key words: medical tourism, medical tourism, sanatorium, resorts, health tourism, medicine, resort.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У світі медичний туризм розвивається швидкими темпами. Зростання вартості медичних послуг, зміни у страхуванні, спонукають шукати більш оптимальні та доступні альтернативи для лікування та оздоровлення.

Останніми роками стало зрозуміло, що окрім медичних послуг на вибір впливає: природні та рекреаційні та культурно-історичні ресурси. Україна багата на рекреаційні ресурси зі своїми унікальними можливостями.

В результаті глобалізації, наслідками якої є стирання кордонів між країнами, у світі сформувався особливий туристичний потік – люди, які їдуть за лікуванням за кордон – і з кожним роком цей потік стає дедалі більшим. Нині вартість тих чи інших медичних послуг у різних країнах світу не є однаковою, що цілком логічно, враховуючи стан розвитку національних економік, демографічну та соціальну ситуації, які складаються в країні тощо. Зростання вартості лікування в розвинених країнах стимулювало появу додаткової вимоги: якісне лікування за низькими цінами і яскраві враження від відвідин нової країни. Висока вартість медобслуговування в розвинених країнах світу стала серйозною проблемою не тільки для пацієнтів, але і для їхніх роботодавців, соціальних фондів, страхових систем і держав. Водночас Україна, маючи репутацію постачальника медичних послуг з хорошим співвідношенням ціна-якість, може стати перспективним напрямком розвитку медичного туризму в Європі та світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Галузі медичного туризму присвятили свої наукові роботи такі науковці: М. Мальська та О. Бордун (теоретичні основи та практика організації медичного туризму в Україні), Є. Гнедик (питання його правового регулювання), Е. Гапонова (тенденції розвитку глобального ринку медичних послуг), С. Галасюк (сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні), А. Парфіненко (проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні), А. Ветитнев (особливості організації профілактичної та оздоровчої рекреації), М. Горовіц та Дж. Розенсвейг (концептуалізація клінічного туризму), М. Букман (географія подорожей з метою лікування) та ін.

Формулювання цілей статті

Метою являється аналіз розвитку медичного туризму у розвитку і функціонуванні туристичної сфери України та виявлення сучасних тенденцій та подальших перспектив розвитку.

Україні має всі ресурси для розвитку медичного туризму, тим не менше аналізуючи попередні роки для України настав найскладніший період, який загострився з початком повномасштабного вторгнення. Але галузь медицини надалі продовжує розвиватися і розвивати свої успіхи на світовій арені.

Доречно було б згадати, що в Україні знаходяться цілі галузі медицини. Медичні установи відзначаються якістю послуг та медичним обладнанням, яке дає змогу більш детально та точно надавати послуги медицини та ставити правильні діагнози. На теперішній час існує розмаїття підходів, щодо трактування та сутності медичного туризму. Медичний туризм у сучасному розумінні фактично був відсутній і часто ототожнювався із курортно-оздоровчим туризмом. Зокрема, Г. Ю. Щекин зауважує: «орієнтація на медичний туризм більшою мірою притаманна іноземним громадянам, ніж громадянам Росії, які, за рідкісним виключенням, не підозрюють про існування такого виду туристичної діяльності. Але й самі санаторії поки що не зорієнтувались в тому, яку мету вони реалізують у своїй діяльності – лікування або оздоровлення» [1]. Автором, також пропонується використовувати термін «лікувальний туризм».

На думку Гнедика Є.С., використання терміну «лікувальний туризм» є недостатньо переконливим. Ця позиція обґрунтовується тим, що: «будь-яка лікувальна діяльність є видом медичної діяльності, а тому використання цього терміну у наведеному контексті не лише не дозволяє провести чітке відмежування, а й вносить додаткову плутанину у визначення цих видів туристичної діяльності» [5]. Науковці також виокремлюють «лікувально-клінічний туризм», як «частину лікувального туризму, який полягає у самостійному виїзді для спеціалізованого лікування поза рамками гарантованої медичної допомоги з боку держави за власний рахунок або рахунок інших недержавних джерел» [8].

У США науковці роблять увагу на певній плутанині та браку визначеності даного поняття. Останній, на їх думку, являє собою «організовану подорож для поліпшення або відновлення здоров'я людини шляхом медичного втручання. Проте оздоровчий туризм здійснюється за межами місця проживання з метою звичайного оздоровлення без медичного втручання» [10]. Таким чином, узагальнюючи питання щодо співвідношення господарської діяльності із медичного туризму та діяльності по організації і використанню курортів слід зазначити, що остання: «відноситься до медичного туризму за умови, що до туристичного продукту включені послуги, які пов'язані з медичним втручанням і надаються в закладах, що мають спеціальний господарсько-правовий статус закладу охорони здоров'я» [9].

Найбільш повно визначення медичного туризму здійснено Гнедиком Є.С.: «медичний туризм – це вид господарської діяльності, який є невід'ємною складовою туристичної діяльності, що передбачає особливу процедуру формування та реалізації туристичного продукту який включає в себе як пакет загальних туристичних послуг, так і медичних послуг або лікувально-оздоровчих (діяльність пов'язану з наданням медичних послуг та/або медичним втручанням), що здійснюється не лише загальними суб'єктами туристичної діяльності, а і суб'єктами, що мають особливий статус – статус закладів охорони здоров'я, що передбачає наявність спеціальних дозвільних документів на здійснення медичної практики» [8].

У контексті зазначеного, доречно дати визначення туристичного продукту в медичному туризмі. Під туристичним продуктом у сфері медичного туризму розуміємо: «попередньо розроблений комплекс туристичних послуг який може включати в себе послуги медичного (лікувально-оздоровчого характеру) і поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, в тому числі медичні (лікувально-оздоровчі), не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо)» [3].

Мета медичного туризму характеризується тривалістю подорожі, відвідування меншою кількістю міст і збільшенням перебуванням, оскільки крім відпочинку лікувальному туризму притаманний відпочинок, релаксацію та оздоровлення. Також медичний туризм передбачає відпочинок у санаторно-курортних закладах задля лікування та зміцнення здоров'я.

Успіхи медицини демонструють такі профілі: стоматологія, офтальмологія. Ці галузі продемонстрували колосальний успіх у результативності лікування та рядом успішних клінік, обладнанням та кваліфікованих працівників. Не слід і забувати у прориві у медичній галузі клінік онкології та кардіології, які зробили великий прорив у розвитку медицини та мають великі медичні розробки, які не мають аналогів у світі.

Великою перевагою для України є те, що у сфері здоров'я існує сприятлива законодавча база та кваліфікованим персоналом, що сприяє зацікавленості іноземців для отримання медичного туризму та послуг саме в Україні. Така зацікавленість пов'язана з тим, що в більшості країн лікувальні послуги є на державному рівні, що не завжди передбачає персональний підхід. Домінуюче місце для медичних послуг в Україні займає нижча вартість аналогічних послуг ніж в інших країнах. І це пояснює той фактор, що саме в Україні бажають проходити медичне лікування велика кількість іноземців чи представники української діаспори.

Слід зазначити, що в позитивну сторону просунувся такий фактор, як знання іноземної мови медичних працівників, які приймають зарубіжних пацієнтів. Медичними фахівцями була проведена оцінка, що кількість лікувальних установ в Україні які надають послуги іноземним туристам приблизно становить 60%.

За даними Всесвітньої асоціації медичного туризму Україна є перспективним напрямом для іноземних інвесторів та впровадження нових інвестиційних проєктів для розвитку закладів охорони здоров'я [13]. Для розвитку медичного туризму провідну роль займає санаторно-курортне лікування, адже Україна славиться своїми мінеральними та бальнеологічними курортами, водами та грязями.

Одним з домінуючих місць в Україні займає Львівська область, яка налічує 51 санаторій, 8 санаторіїв-профілакторіїв, 6 пансіонатів з лікуванням, 31 база відпочинку та 7 пансіонатів. В закарпатській області кількість санаторно-курортних закладів налічує 27.3%, Івано-Франківськ – 15.6%, Чернівецька – 5.4%. В Карпатському регіоні структура санаторно-курортних закладів медичного спрямування налічує 10 пансіонатів, 85 санаторіїв та 80 баз відпочинку (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники санаторно-курортних і оздоровчих закладів у карпатському регіоні у 2020 році

Область	К-ть Закладів, од.	Розподіл закладів за регіонами	К-ть оздоровлених осіб	протягом		Розподіл оздоровлення за регіонами%
				Тривалого часу	1-3 дні	
Україна	3012	100,0	2941622	300123	312256	100,0
Карпатський регіон	350	8,5	564451	522085	53431	16,8
У тому числі області						
Закарпатська	61	2,0	81256	64125	18145	3,5
Івано-Франківська	40	1,5	45245	29554	17125	1,6
Львівська	110	3,8	345328	332545	7526	12,5
Чернівецька	14	0,4	6125	3125	3070	0,2

Аналізуючи таблицю 1 видно, що найбільше лікувальне та медичне оздоровлення припадає на Карпатський регіон Львівської області. А це курорти Моршин, Трускавець та Східниці, а найменшим показником для оздоровчих послуг віднесемо Чернівецьку область, це пояснюється тим, що в області досить низький рівень розвиненої інфраструктури, яка спеціалізується на медичних та лікувально-оздоровчих послугах, також відсутністю природних ресурсів, які забезпечують санаторно-курортне лікування.

Особливе місце в розвитку медичного туризму можна віднести Спра-центри, які вже популярні та завоювали прихильність багатьох споживачів та туристів, адже приїжджаючи на лікування хочеться поринути в насолоду вражень та спокою. Спра-центри славляться не тільки саунами, але й різноманітними масажами процедурами, соляними печерами, та пропонують гало терапію. Такі послуги пропонують курорти в Солотвино Закарпатської області. Окрім цього Карпатський регіон багатий на спеціалізовану інфраструктуру, яка доповнюється культурно-історичними пам'ятками та спадщиною, пам'ятками

архітектури та історії, культури, які розташовані на території чотирьох областей України, які понад шість тисяч IX-XX століть є пам'ятками архітектури. Значне місце посідає Львів, Підгірці, Жовква, Ужгород, Хотин, Чернівці та інші.

Важливим для розвитку медичного туризму є досить висока екологічна безпека. Це характеризуються тим, що у Карпатському регіоні за даними проведеними дослідженнями є найменше викидів шкідливих речовин у повітря, Карпати зазнали найменших втрат і зберегли екологічну цілісність. Що є надважливою складовою для розвитку медичного туризму.

Можна сказати, що гамування в розвитку медичного туризму в Україні спричиняють низький рівень інфраструктури та сервісним рівнем даних послуг. Також не достатня кількість туристичних туроператорів, які не займаються медичним туризмом, це спричинює додаткові витрати на процес медичного туризму.

При виборі локації для лікування в першу чергу турист звертає увагу на наявність міжнародного сертифікату. Але на жаль для України на теперішньому часі є проблемою, адже одиниці медичних закладів мають міжнародну акредитацію. Одної із відомих та престижних сертифікацій є JCI (Joint Commission International), яка вже акредитувала медичні заклади понад 40 країн світу. В Україні таку акредитацію здобув пологовий будинок який знаходиться у Києві «Лелека». В Україні на сьогодні тільки декілька приватних клінік мають наявність сертифікату ISO 9001.

Аналізуючи медицину в Україні то варто зазначити, що дана галузь не є надто приваблива для закордонних інвестицій, адже це спричинено тим, що в Україні не має законодавчої бази для відкриття медичних установ.

З юридичної точки зору, щоб в Україні медичний туризм не надто швидко розвивається. Оскільки не існує правової бази та не врегульовані правила ліцензування суб'єктів в даній галузі. Щоб медичний туризм розвивався в Україні в першу чергу для України потрібно прийняти окремий закон, який би регулював діяльність медичних установ та гарантії державно-приватного партнерства. До прикладу можна скористуватися прикладом закону «Про медичний туризм» 2019 року, який був прийнятий Ізраїлем. Цей закон повністю регулює медичну галузь, дає чіткі умови та правила реєстрації діяльності підприємств галузі медичного туризму. Ще одним питанням яке гостро виникає є те, що в Україні відсутня система страхування в порівнянні з іншими країнами, що зумовлює слабе розвинення медичного туризму. В більшості країн світу є високо розвинена система страхування, що забезпечує безпеку та впевненість пацієнтів та дає змогу отримати компенсацію у разі непередбачуваної ситуації. На жаль в Україні більшість медичних установ приватного чи державного значення знімають з себе відповідальність у разі непередбачуваної ситуації.

Україна є привабливою для медичних потоків, наділенні досвідом та послугами з санаторно-курортного лікування. На даний час в Україні з року в рік з'являються все більше нових клінік та санаторних закладів з висококваліфікованим персоналом та європейським рівнем обслуговування.

Одним з найпотужнішим виходом на ринок медичного туризму для України є створення державно-приватного партнерства, яке надасть можливість лікувальним закладам розвиватись в економічному напрямку та певні інструменти для покращення якості послуг. Це дасть можливість зменшити дистанцію між приватними та державними установами та дасть можливість конкурувати один з одним та будуть мати рівні права, а кошти від медичних послуг будуть наповнювати державний бюджет.

Україна вже зробила певні кроки на позитивні зміни та розвитку медичного туризму. По-перше, вже досить є великі досягнення УАМТ, яка є кращою в Східній та Центральній Європі. По-друге, більше медичних установ бажають отримати акредитацію міжнародну. По-третє, вирішено питання без візу для туристів, які бажають відвідувати Україну задля медичних послуг, це питання виступало одним з головних проблем в даній галузі. Впровадження досвіду іноземних держав з розвитку медичного туризму в Україні, має бути розроблена стратегія з чітко визначеними етапами, яка буде контролюватися та спонсоруватися державними органами та допоміжними приватними інвестиціями. Україна має всі шанси в найближчій перспективі стати однією з найкращих в Європі, адже має всі необхідні для цього передумови.

На даний час Україна працює на доказову медицину, у рамках в'їзного лікувального туризму, які надають свої послуги: Центр дитячої кардіохірургії, Центр серця, та велика кількість приватних медичних закладів, які спеціалізуються на багатопрофільній лікувальній та медичній практиці.

Ще одною перевагою для розвитку туризму у галузі медицини в Україні повинен бути досвід Туреччини, Індії, Угорщини, які зарекомендували себе в галузі медичного туризму. Застосування бренд - маркетингу, які використовують вище згадані країни можуть слугувати потужним інструментом для розвитку індустрії медичного туризму в Україні.

Слід зазначити, що в Україні в'їзний туризм на стадії розбудови, тому доцільно було б виділити стратегію, яка має складатися з етапів:

1. Напрямок медицини;
2. Цільові ринки для України;
3. Впровадження організаційних та правових принципів в Україні;
4. Страхова медицина.

Україна пропонує якісні послуги за доступними цінами, тут пацієнти отримують кваліфіковану медичну послугу по співвідношенню ціна якість. Велика кількість туристів вже систематично приїжджає в Україну на лікування, а саме це стоматологія, репродуктологія. Це ще не дозволяє зробити статистику і оцінити кількість іноземних туристів, які прибувають в Україну для лікування.

Україна є досить розвинена для впровадження та розвитку медичного туризму, оскільки відкриваються нові клініки з високим рівнем медичних працівників та сучасним обладнанням, інвесторами виступають як іноземці так і українці. Також розробляється нові стратегії для розвитку медичного туризму, що стає поштовхом до розвитку медичного туризму. Україна має досить високий потенціал для розвитку медичного туризму, шляхом поєднання лікувально – оздоровчих послуг та рекреаційного потенціалу, які можуть задовольнити потреби споживача. Досить високий рівень кваліфікованих працівників та медичного персоналу, конкурентні ціни та висока якість медичних послуг.

Також розробляються плани та розвиток стратегії у напрямку медичного туризму та стають сприятливі умови державного значення, що дає можливість пришвидшити розвиток медичного туризму в Україні.

В Україні відбувається одночасний розвиток як виїзного, так і в'їзного медичного туризму. Одним з провідних напрямів розвитку медичного туризму можна визнати санаторно-курортне лікування. Переважний інвестиційний потенціал для розвитку в'їзного медичного туризму мають українські курорти з мінеральними водами і лікувальними грязями, бальнеологічні курорти.

Умовою розвитку регіональних ринків медичного туризму в Україні та його основною метою є переважно залучення іноземних туристів, оскільки цей фактор підвищить популярність та сприятиме розвитку всього внутрішнього туристичного сектору, а їх приплив акумулює важливі в регіоні фінансові потоки. За оцінками експертів, кількість медичних центрів в Україні, орієнтованих на надання послуг іноземним пацієнтам, становить близько 50- 70%. Цільовими сегментами в'їзного медичного туризму в Україну є стоматологія та лікування безпліддя, реабілітаційна медицина, офтальмологія та радикальна медицина (кардіологія), лікування стовбуровими клітинами.

У структурі послуг виїзного медичного туризму понад 40 % складає лікування, 30 % – оздоровлення, 25 % – діагностика, 5 % – медичне туристичне страхування.

Для туристичних підприємств актуальною є пропозиція відкриття нових видів послуг у рамках медичного туризму, який зростає швидкими темпами та має позитивний соціально-економічний ефект для економіки в цілому. При розробці туристичного продукту у сфері медичних послуг, які орієнтовані на виїзний туризм необхідно дотримуватись методики поетапної розробки туру із врахуванням зовнішньоекономічної діяльності туристичного підприємства. Класифікація основних процесів у реалізації концепції медичного туризму дозволила окреслити учасників реалізації ідей медичного туризму та описати форми співробітництва із зарубіжним медичним центром, виокремити механізм співпраці і взаємодії учасників ринку медичного туризму

В Україні, розвиток медичного туризму обмежується низкою проблем пов'язаних з регулювання даного виду діяльності на державному рівні, матеріально-технічним забезпеченням, відсутність єдиних стандартизованих навчальних програм у сфері медичного туризму, відсутність організованих масових навчальних турів за кордон в цілях підвищення кваліфікації для лікарів і медичного персоналу, що задіяні у сфері медичного туризму та ін.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Незважаючи на вказані проблеми, країна має значні перспективи як для розвитку виїзного туризму, так і власне формування національного ринку медичних туристичних послуг. Основними чинниками, які впливають на розвиток та покращення медичного туризму є: швидке досягнення результату, яке можливе завдяки наявності необхідних та новітніх медичних засобів; терміновість проведення складних процедур; «прозорість» кордонів та спрощення візового режиму, створення компаній медичного менеджменту, які займаються оформленням необхідних супровідних паперів, можливість отримання лікувальних процедур, заборонених або обмежених у власній країні та ін.

Важливим стимулом у даному напрямі є структурна реорганізація національної системи медичних послуг, що орієнтується на європейські засади з пріоритетним розвитком первинної ланки медико-санітарної допомоги та зміною фінансового механізму функціонування системи охорони здоров'я.

Література

1. Мальська М. П. Медичний туризм: теорія та практика : навч. посіб. / М. П. Мальська, О.Ю. Бордун. – К. : Центр учбової літератури, 2018. – 128 с.
2. Бабкин А. В. Специальные виды туризма / А. В. Бабкин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. – 252 с.
3. Lunt N., Smith R., Exworthy M., Green T.S., Horsfall D., Mannion R. Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review. OECD Publications Service, 2011. 55 p.
4. Герасимов П.А. Особенности поставки и потребления медицинских услуг в современных международных экономических отношениях / П.А. Герасимов // Российское предпринимательство. – 2013. – № 22 (244) / ноябрь. – С. 215–244.

5. Галкин В.В. Медицинский туризм как сфера бизнеса. URL: <http://vadim-galkin.ru/articles/medical-business/medicaltourism> (18.02.2021)
6. Bookman M. Z. and Bookman K.R. Medical Tourism in Developing Countries. New York, Palgrave Macmillan, 2007.
7. Романів О. Географія медичного туризму Європи / Оксана Романів// Часопис соціально-економічної географії : Міжрегіональний зб. наукових праць. – Х. : ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2010. – Вип. 8(1). – С. 79–84.
8. Баєв В.В. Характеристика структурних елементів ринку медичного туризму / В.В. Баєв // Ефективна економіка. – Д. : ДКС-центр, 2015. – № 3.
9. Horowitz M.D. Health Care in the Global Economy. URL: <http://web.nchu.edu.tw/pweb/users/hychuo/lesson/5877.pdf> (22.02.2020)
10. Medical Tourism: Globalization of the Healthcare Marketplace. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2234298/> (27.02.2021)
11. Li H., Cui W. Patients without borders. The historical changes of medical tourism. University of Western Ontario Medical Journal. 2014. P. 20–22. URL: <https://www.marketdataforecast.com/marketreports/asia-pacific-medical-tourism-market>
12. Сайт державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Сайт готелів та санаторіїв України. URL: <http://uahotels.info/>
14. Туристична діяльність в Україні : статистичний бюлетень України за 2015 рік. Київ : Державна служба статистики України, 2016. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
15. North America Medical Tourism Market Research Industry Analysis, Size, Share, Growth, Trends, Forecast (2020 to 2025). Market Data Forecast: веб-сайт. URL: <https://www.marketdataforecast.com/market-reports/northamerica-medical-tourism-market>

References

1. Malska M. P. Medychnyi turizm: teoriia ta praktyka : navch. posib. / M. P. Malska, O.Yu. Bordun. – K. : Tsentr uchbovoi literatury, 2018. – 128 s.
2. Babkin A. V. Special'nye vidy turizma / A. V. Babkin. – Rostov-na-Donu : Feniks, 2008. – 252 s.
3. Lunt N., Smith R., Exworthy M., Green T.S., Horsfall D., Mannion R. Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review. OECD Publications Service, 2011. 55 r.
4. Gerasimov P.A. Osobennosti postavki i potrebleniya medicinskih uslug v sovremennykh mezhdunarodnykh jekonomicheskikh otnoshenijah / P.A.Gerasimov // Rossijskoe predprinimatel'stvo. – 2013. – № 22 (244) / nojabr'. – S. 215–244.
5. Galkin V.V. Medicinskij turizm kak sfera biznesa. URL: <http://vadim-galkin.ru/articles/medical-business/medicaltourism> (18.02.2021).
6. Bookman M. Z. and Bookman K.R. Medical Tourism in Developing Countries. New York, Palgrave Macmillan, 2007.
7. Romaniv O. Heohrafiia medychnoho turizmu Yevropy / Oksana Romaniv// Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafiï : Mizhrehionalnyi zb. naukovykh prats. – Kh. : KhNU im. V.N. Karazina, 2010. – Vyp. 8(1). – S. 79–84.
8. Baiev V.V. Kharakterystyka strukturnykh elementiv rynku medychnoho turizmu / V.V. Baiev // Efektyvna ekonomika. – D. : DKS-tsentr, 2015. – № 3.
9. Horowitz M.D. Health Care in the Global Economy. URL: <http://web.nchu.edu.tw/pweb/users/hychuo/lesson/5877.pdf> (22.02.2020)
10. Medical Tourism: Globalization of the Healthcare Marketplace. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2234298/> (27.02.2021)
11. Li H., Cui W. Patients without borders. The historical changes of medical tourism. University of Western Ontario Medical Journal. 2014. R. 20–22. URL: <https://www.marketdataforecast.com/marketreports/asia-pacific-medical-tourism-market>
12. Sait derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Sait hoteliv ta sanatoriiv Ukrainy. URL: <http://uahotels.info/>
14. Turystychna diialnist v Ukraini : statystychnyi biuleten Ukrainy za 2015 rik. Kyiv : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
15. North America Medical Tourism Market Research Industry Analysis, Size, Share, Growth, Trends, Forecast (2020 to 2025). Market Data Forecast: veb-sait. URL: <https://www.marketdataforecast.com/market-reports/northamerica-medical-tourism-market>